

Een oorverdovende stilte, Europa in de Nederlandse politiek

Bijdragen van Ruud Lubbers, Tiny Kox, Jules Hosman, Thomas von der Dunk, Ben van der Velden, Jan Rood, Dennis Weber, en Paul Kapteyn

Inleiding

De Vereniging Democratisch Europa (VDE) organiseerde begin 2007 het Grote VDE- Europa debat, in twee sessies. Op 22 februari was het thema ‘Europa in de Nederlandse politiek: een oorverdovende stilte’, en op 26 april 2007 volgde het debat over ‘Belastingconcurrentie, een neerwaartse spiraal’. Aanleiding tot dit initiatief waren de verkiezingen voor de Tweede Kamer op 22 november 2006 en de late en weinig effectieve oproep van SP-voorman, Jan Marijnissen, om deze stilte te verbreken. Het debat zelf was echter breder van opgezet: hoe is over de jaren heen het onderwerp ‘Europa’ verschoven in de landelijke politiek, en wat zou daarvan verwacht kunnen worden?

Deze vragen zijn niet nieuw. Ondanks het toenemende belang van de Europese integratie is Europa nooit een publiek ‘issue’ geworden. De VDE dankt er zijn bestaansrecht aan. Slechts één keer vlamde het debat. Dat was tijdens de aanloop naar het referendum over de Europese Grondwet. Na een korte periode van openlijke verwarring is de gebruikelijke stilte teruggekeerd. Hoe komt dat en wat is daaraan te doen?

Een verklaring is wellicht dat de politieke elite van de afgelopen decennia Europa welbewust klein heeft gehouden. De gewenste voortgang van de integratie zou niet zijn gediend met openbaarheid. Misschien speelt ook het onvermogen een rol om een overtuigend beeld te schetsen van wat men voor heeft met Europa. En tot slot is er de angst, althans zo lijkt het, om met welke uitspraak dan ook de toorn van de kiezers over zich af te roepen. De laatste verkiezingen voor de Tweede Kamer waren wat dat betreft een dieptepunt. Het politieke debat bleef strikt nationaal, terwijl Europa en de rest van de wereld steeds meer het lot van Nederland bepalen.

Deze struisvogelpolitiek is gevaarlijk. Europa is een grote vrije markt en over de controle van die markt en haar grote externe effecten op het milieu, de collectieve voorzieningen, defensie, buitenlandse politiek en politionele en justie zaken heeft Nederland alleen niets te vertellen.

Speciale aandacht krijgt hier de Europese belastingconcurrentie die bij afwezigheid van Europees beleid hier en elders steeds opnieuw tot een verlaging van de belastingdruk dwingt. Ook deze concurrentie kan alleen worden beteugeld samen met de andere Europese landen; dat kan alleen op Europees niveau. Dus is de vraag waarom ook de huidige generatie politici volharden in het stilzwijgen van hun voorgangers, terwijl opening van zaken is geboden. Laat de politieke elite zeggen wat ze willen, laat ze daarover onderling debatteren, laat ze aanhang werven, voordat het te laat is en de meerderheid van de bevolking blijvend vervreemd is van het Europese project.

Sprekers bij het eerste debat waren in alfabetische volgorde Thomas van der Dunk, publicist, Jules Hosman van het staalconcern Corus, Ruud Lubbers, oud-premier, Tiny Kox, Lid Eerste Kamer voor de SP, Jan Rood, hoogleraar Internationale Politieke Economie aan de RUU en hoofd Europese studieprogramma's van Instituut Clingendael, en Ben van der Velden, oud-correspondent NRC/H. U vindt hier hun schriftelijke bijdrage aan het debat dat onder de inspirerende leiding stond van Godelieve van Heteren, oud-lid Tweede Kamer voor de PvdA en Kathelijne Buitenweg, lid Europese Parlement voor Groenlinks. De bijdrage van Jan Rood bestaat uit een samenvatting van wat hij bij het debat te berde bracht. De bijdrage van Dennis Weber, hoogleraar Europese ondernemingsbelastingen aan de UvA, bestaat uit een samenvatting van het college over de Europese belastingconcurrentie dat hij bij het tweede debat hield. De reeks artikelen wordt afgesloten met een concluderende beschouwing van Paul Kapteyn, voorzitter van de VDE, een vereniging die zich zal blijven inspannen om de oorverdovende stilte te doorbreken.

Bestuur VDE

Amsterdam, 15-06-2007

‘Maastricht, Berlijn en verder’

Ruud Lubbers

“Maastricht” is 15 jaar geleden.

Toen ik november 1982 eerste minister werd en uit dien hoofde lid van de Europese Raad trof ik Euro-sclerosis aan. Het was het begin van zeven jaar omhoog : weg met de Euro-sclerosis. Met name met de nieuwe voorzitter van de Europese Commissie, Jacques Delors, kwam het tot de ene markt en op de ene markt volgde de ene munt.

Voor wat betreft die ene munt was Maastricht een succes. Op andere terreinen was het dat niet; met name niet met het GBVB (het Gemeenschappelijke Buitenlands en Veiligheids Beleid) kwam het niet veel verder. In 1989 was het tot het einde van de Koude Oorlog gekomen. Dat was geweldig. Maar de euforie daarover, met inbegrip van de Duitse hereniging en het Energie Handvest voor Europa, kon niet verhelen het drama Voormalig Joegoslavië en de verdeeldheid daarover. Het kon ook niet verhelen dat de “mars” naar het communautaire Europa tot stilstand kwam. Die kwam tot stilstand omdat :

- Frankrijk noch een sterk Parlement, noch een sterke Commissie wilde;
- Helmut Kohl dat ook niet langer wilde, omdat hij zichzelf als Mister Europe, als President of Europe, wilde zien; niet onbegrijpelijk waar President Clinton hem vleidend zo noemde.

Over die jaren, die fase in de Europese geschiedenis kan ik uren verhalen, maar dat zal ik niet doen.

Mij is gevraagd te spreken over 2007 en hoe nu verder.

Dat in het bijzonder na het fiasco vorig jaar met het referendum over de Europese Constitutie. Welaan, daar gaan wij.

Ik pleit voor :

Een nieuw verdrag in plaats van de Europese Constitutie. Ik noem dat een samenwerkingsovereenkomst. Het mag van mij ook het Verdrag van Berlijn heten.

Dat woord samenwerkingsovereenkomst geeft aan dat en hoe de lidstaten van de Europese Unie willen samenwerken. Die samenwerking is met behoud van de soevereiniteit van de lidstaten. Daarom ook was/is het woord Constitutie niet gepast. Intussen kan en moet die samenwerking op bepaalde terreinen, waar dat nodig en gepast is, ver gaan.

Zo hebben wij bijvoorbeeld wat betreft de buitenlandse handel de competenties van de lidstaten - a.h.w. hun soevereiniteit - samengevoegd.

Dat is dus wat wij noemen een communautaire competentie geworden. Zo heeft de Europese Economische Gemeenschap zich stap voor stap ontwikkeld tot de ene markt.

Dat is nu acquis.

Zo is er veel meer : samengevoegde soevereiniteit die niet meer teruggedraaid wordt; gebaseerd op de soevereine beslissingen van staten om soevereiniteit samen te voegen.

Echter de constitutie wekte de indruk dat door de soevereiniteit van de lidstaten als zodanig een streep gezet werd. Dat was – om met Prinses Maxima te spreken – een beetje dom.

Het afstemmen van de via een referendum voorgelegde Constitutie betekent overigens niet dat er geen goede onderdelen zaten en zitten in wat voorgelegd is.

Kiest men eerst principieel voor verdergaande samenwerking tussen soevereine lidstaten dan is – zo schat ik – het eerste hoofdstuk – dat wat gaat over verbeterde besluitvorming – bruikbaar en zinnig.

Voor het tweede hoofdstuk geldt dat veel minder. Wij hebben immers al het EVRM (het Europese Verdrag van de Rechten van de Mens). Dat is een vrucht, een product van de Raad van Europa. Ik zou geen moeite hebben in het nieuwe verdrag – zeg het Verdrag van Berlijn – op te nemen dat de Europese Unie zelf deelnemer/onderschrijver wordt van het EVRM. Dat heeft voordelen, mits het maar additioneel is t.o.v. het soeverein als (lid)staten onderschrijven van het EVRM.

Aan die afwegingen – wat van de Constitutie is wel bruikbaar – gaat vooraf de noodzaak goed in kaart te brengen op welke terreinen nauwere samenwerking en effectiever Europese besluitvorming geboden is; met andere woorden : waarvoor hebben wij de Europese Unie nodig.

Alvorens daarop in te gaan is het belangrijk helderheid te verschaffen inzake het onderwerp “uitbreiding”.

Uitbreiding.

Ruim 15 jaar na het einde van de Koude Oorlog worstelen wij nog steeds met de vraag waar de Europese Unie zijn oostgrens moet trekken. Dat is één vraagstuk. Het andere vraagstuk is Turkije.

Laat ik beginnen met Turkije. Het beste lijkt mij het proces van “toetreding op termijn” voort te zetten. Het proces is hier belangrijker dan het eindresultaat. Festina lente. Haast u langzaam.

Niet alleen de mensenrechtendimensie vergt tijd, maar ook het vraagstuk Cyprus. Persoonlijk vind ik dat Turkije te fors voor het blok gesteld is toen de lidstaten volledig met Griekenland sympathiseerden en Cyprus ge-includeerd werd alsof Turkse geschiedenis en Turkse mensen er daar niet toe doen. Ook dit wespennest kost tijd. Turkije moet niet alleen vertrouwen winnen bij de Europese Unie, maar ook het omgekeerde is nodig.

Dan een enkel woord over voormalig Joegoslavië. Het is onlogisch dat deze deelrepublieken niet linksom of rechtsom hun plaats binnen de Europese Unie vinden. Dat doende ontstaat er een aaneengesloten geografisch gebied.

Het lijkt mij echter belangrijk daarna richting oosten een punt te zetten en geen verdere lidmaatschapsverwachtingen te wekken.

Dat betreft dus de zgn. CIS-staten; de Commonwealth of Independent States.

Dus (voorlopig) geen avances naar de Oekraïne en Wit-Rusland en ook niet naar de Kaukasus, de zuidflank dus van de Russische Federatie.

Anders gezegd, rond nu Centraal-Europa af als wezenlijk onderdeel van de Europese Unie, maar niet Oost-Europa.

Niet omdat Oost-Europa geen Europa zou zijn, maar omdat er meer te winnen is met goede samenwerkingsverhoudingen – ook met de Russische Federatie – dan met uitbreiding (-sbeloften).

Doen wij het zo – niet verder gaan dus dan geprivilegieerde partnerships – dan gaan wij weliswaar niet voor het maximale maar wel voor het optimale.

Bovendien zijn de bevolkingen van de Europese lidstaten – ook de Nederlandse – er hard aan toe eerst de positieve resultaten van de uitbreidingen te zien.

Laten wij de zegeningen van een in de Europese Unie geïntegreerd Centraal-Europa eerst daadwerkelijk ervaren, zodat de uitbreidingen waartoe reeds geëngageerd is geloofwaardig worden.

Ook een alleen met Centraal-Europa uitgebreide Europese Unie zucht al onder een enorm bestuurlijk (en talen-) probleem. Ook hier – net als bij de te verbeteren besluitvorming – bevat de Constitutie waardevolle voorstellen. Ook deze kunnen in het Verdrag van Berlijn, de nieuwe samenwerkingsovereenkomst, benut worden.

Waar moet de Europese Unie eigenlijk over gaan ?

Het is belangrijk in het Verdrag van Berlijn opnieuw het subsidiariteitsbeginsel en de identiteit van de lidstaten te herbevestigen.

Wil dat Europa – één markt, één munt – echter geloofwaardig blijven dan is het belangrijk twee prioriteiten vast te stellen die niet zonder Europa en zonder een verdergaande communautaire competentie kunnen.

Die twee prioriteiten zijn dan het milieu- en klimaatbeleid enerzijds en het asiel- en migratiebeleid anderzijds.

Er is al het nodige op milieuterrein gezamenlijk gedaan, maar het CO₂-beleid staat nog in de kinderschoenen. Europa staat weliswaar achter Kyoto, maar het emissierechtensysteem is begonnen met veel te ruime toezeggingen en loopt slechts tot 2012.

Ik zou zeggen halveer de rechten zo spoedig mogelijk, of breng ze tenminste met 1/3 terug; en verleng de periode tot ruim na 2012, zeg 2020.

Bovendien is er dringend behoefte aan echt beleid in samenspraak met bedrijven én de civil society (ngo's) en voortschrijdende regelgeving. Het is een denkfout dat alleen de markt (en emissierechten) het werk kunnen doen.

Bovendien zal er – net als in de V.S. – ruimte moeten zijn om in bepaalde congestiegebieden met voorschriften harder te gaan dan de minimumstandaard voor het geheel van de Europese Unie.

Alles wijst er op dat de burgers een ambitieus klimaatbeleid willen.

Dat daarvoor een daadkrachtig Europa nodig is is goed uit te leggen. Gaat dat gebeuren dan komt er ook uitzicht op een Europees omgaan met civiel gebruik van nucleair.

Vijftig jaar geleden was Euratom één van de Europese gemeenschappen. Daarin werd vastgelegd dat vreedzame toepassing van nucleaire technologie belangrijk voor de ontwikkeling, de welvaart der volkeren is. Daarnaast hadden de twee Europese geallieerden, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, militair nucleair potentieel ontwikkeld.

Toen volgde de zeer langdurige Koude Oorlog, waarin dit nucleaire potentieel over en weer als wezenlijk voor “afschrikking” werd beschouwd, opdat het niet tot een daadwerkelijke, vernietigende derde wereldoorlog zou komen.

Intussen bepleitte President Eisenhower in de vijftiger jaren van de vorige eeuw voor “Atoms for Peace” en voor internationaal toezicht door de V.N. op de splijtstofcyclus.

Zo kwam het tot het IAEA (het International Atomic Energy Agency) in Wenen; en tot het Non-proliferatieverdrag, waarin de “haves” de “not haves” opriepen af te zien van de ontwikkeling van nucleaire wapens onder de gelijktijdige belofte zelf hun eigen nucleaire wapens stap voor stap te verminderen en uit te bannen.

De eerste stappen waren – nu al weer 20 jaar geleden - de verdragen tussen de V.S. en

de E.U. – in het bijzonder de nul-nul voor I.N.F. (International Nuclear Forces). Zo kwam het tot einde van de Koude Oorlog en kernwapenvrije voormalige Sovjet satellieten (de zgn. CIS-staten).

Voor wat betreft de vreedzame toepassing van nucleair was er intussen een zeer gemengd beeld. Grote bijna- [Three Miles Island] en werkelijke ongelukken, waaronder Tsjernobyl de ernstigste was, leidden in veel landen tot een nucleair moratorium. Dit gebeurde echter weer niet in andere landen zoals Frankrijk en België; en bij ons floreerde in Almelo Urenco, de verrijking van uranium tezamen met Duitsland en Engeland steeds meer.

Zo ontstond een zeer hybride beeld in de Europese Unie. Tegelijk raakte de Europese Unie verlamd.

Geen gezamenlijke aanpak en beheer van de splijtstofcyclus – dé opdracht van Euratom – en geen systematische uitvoering van Artikel 4 van het Non-proliferatieverdrag – het geleidelijk verminderen en uitbannen van de kernwapens.

Het is nu dringend tijd dat Europa zich “samenpakt” om in Europa en in de wereld deze dubbele doelstelling – Atoms for Peace en afbouw van nucleaire wapens – ter hand te nemen. Dat vraagt een supranationaal en effectief IAEA en een nauwe V.N.-samenwerking tussen de P5 en de sleutelstaten Brazilië, Zuid-Afrika, India en Japan. En in die samenwerking kan de E.U. niet ontbreken.

Een nieuwe samenstelling van de Veiligheidsraad zit er, ondanks de inspanningen daartoe, niet in.

Op dit zeer belangrijke deelgebied is daarom effectieve samenwerking tussen de continenten Noord-Zuid, Oost-West geboden.

En in die samenwerking kan de EU – en daarmee vanzelf Duitsland – niet ontbreken.

Een krachtig milieu- en klimaatbeleid in en door Europa vergt ook een krachtige samenwerking met de Russische Federatie. Reeds vóór Maastricht verwierf het Energie Handvest voor Europa grote instemming. Wij hielden er het European Energy Charter Treaty aan over.

Dat was goed, maar te weinig.

Er doet zich nu een nieuwe mogelijkheid en noodzaak voor.

Het Europa tot over de Oeral kan op dat terrein van energievoorzieningszekerheid - van veiligheid voor mens en natuur, van een houdbaar energiegebruik en voorzieningszekerheid wel juist gerealiseerd worden.

Hier vergt een robuust Europa een communautaire Energie en Klimaat Competentie.

Dan het asiel- en migratiebeleid is ook een prioriteit.

Dat geldt voor iedere lidstaat, maar ook en vooral Europees.

Hoe om te gaan met asiel.

Zoveel mogelijk opvang in de regio en daarnaast “re-settlement”, ook in Europa.

Daarnaast een selectief migratiebeleid, met als leidend criterium de arbeidsmarkt in Europa.

Hierbij speelt uiteraard de vergrijzing ook een rol.

Hoe een creatief samenspel tussen de lidstaten en de Commissie in samenspraak met het Europees Parlement te realiseren.

Onderdeel van die inspanning behoort ook de relatie met de Islam te zijn. Europa kan een wezenlijke rol vervullen in de modernisering van de Islam.

Europa kent belangrijke Diasporas. Dat zijn in feite groepen van mensen met meerdere loyaliteiten en nationaliteiten. Daar is niets mis mee. Integendeel, de succesvolle migranten kunnen een brugfunctie vervullen tussen verschillende culturen/levensovertuigingen, maar ook met “modernity”.

Bij de samenwerkings- en communautaire opdracht ter zake van het asiel- en migratiebeleid is het cruciaal de Europese burgers te beschermen tegen illegale en irreguliere stromen van mensen van buitenaf, maar dat zo te doen dat echte vluchtelingen wel welkom zijn, voor zover zij niet in hun regio geholpen kunnen worden; en tegelijk een streng gecontroleerd maar bewust immigratiebeleid met als criterium, wat is voor de Europese arbeidsmarkt belangrijk, te ontplooiën. Dat dan wel met als criterium wat is belangrijk.

Het kan niet zo zijn bij de reeds gerealiseerde “ene markt” er de vrijheid van verkeer van personen Spanje zo makkelijk nieuwkomers accommodeert – in feite een immigratieland is geworden – en Nederland kampioen “ontmoedigen” werd.

Zo verliest Nederland de “battle for brains” en allochtone ondernemers en versterkte Nederland de illegaliteit die het juist wilde verminderen.

Tegelijk stoorde Frankrijk zich aan Spanje in haar accommoderende praktijken dat grenscontroles en belemmeringen weer aan de orde komen.

Hoe dan ook, een communautair asiel- en migratiebeleid is dringend geboden. Een toekomstgericht beleid zal zowel circulaire als permanente migratie vergen.

Bij beide vormen van migratie is er, gezien het belang van participatie, noodzaak en kans rekening te houden met “transnationale” burgers, d.w.z. burgers met dubbele loyaliteit; met waar zij nu werken en leven en met waar zij vandaan komen en wellicht weer naar terug gaan.

Alleen zo kan asiel en migratie leiden tot voordeel, én voor de migranten zelf, én voor waar zij van komen, én voor de Europese Unie met haar lidstaten.

Zonder hier nu in detail te gaan, het welvarende maar vergrijzende Europa zal juist in deze uitdagingen – milieu en klimaat zowel als asylum en migration – geloofwaardigheid moeten herwinnen. Minder filosofie, meer antwoorden op deze moderne uitdagingen.

Tenslotte het Gemeenschappelijk Buitenlands- en Veiligheidsbeleid.

Ook hier ziet het landschap er mistroostig uit.

Daarvoor zijn natuurlijk allerlei historische oorzaken :

- De Veiligheidsraad met twee Europese permanente leden, het Verenigd Koninkrijk en Frankrijk, die hun nucleaire traditie blijven koesteren. Zij vinden hun onderscheidende “nuclear capabilities” belangrijker dan de verplichting krachtens het Non-proliferatieverdrag om nucleaire wapens te reduceren en uiteindelijk uit te bannen.
- De NAVO die al evenzeer het nucleair-vrij maken van de wereld belemmert.
- De pijnlijke onderschatting van de V.N. en het niet systematisch beschikbaar zijn voor vredesmissies. Dat laatste zou onderdeel moeten zijn van een Europese defensie-identiteit. Europese “blue helmets” onder een Gemeenschappelijke Europese vlag en met een Gemeenschappelijk Europees uniform.

Het is tijd deze historische oorzaken te boven te komen.

Er is dringend behoefte aan een Europese defensie-identiteit. Dat begint natuurlijk met een geloofwaardige defensie. Dus én modern én qua omvang indrukwekkend.

Als wij in de NAVO soevereiniteit konden samenvoegen moet dat ook in Europa kunnen.

Er is overigens op zich geen bezwaar de NATO te blijven benutten. Echter op twee voorwaarden :

a/ met een Europese invulling en vasthouden aan het NPV;

en b/ met respect voor de V.N.-besluitvorming en beschikbaarheid voor V.N.-vredesmissies, incl. de missies die nodig zijn bij de schending van mensenrechten.

Institutioneel ligt hier een belangrijke reden voor een overtuigende roulerende Europese president; of beter gezegd voorzitter van de Europese Raad van Regeringsleiders, geassisteerd door een “European Secretary of State”, de rol dus die Solana nu geacht wordt te vervullen.

Een stevige moderne niet nucleaire defensie; overtuigend in omvang en technologisch geavanceerd, gebaseerd op een gemeenschappelijke inbreng, waaraan geen lidstaat zich kan

onttrekken; zichtbaar deel van één Europese defensie (het ene uniform na de ene markt en de ene munt).

Slechts zo kan het komen tot een overtuigend gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheids Beleid, dat de soevereine lidstaten werkelijk op defensiegebied effectief samenbundelt en dat doende zo zijn bijdrage levert aan de Verenigde Naties; en een veilige wereld inclusief de uitvoering van het Non-proliferatieverdrag.

Conclusie.

Zie hier mijn gedachten over hoe nu verder na de afgestemde Constitutie.

Een samenwerkingsverdrag dus, toegespitst op verdergaande samenwerking waar het echt nodig is.

Ik noemde het :

milieu- en klimaatbeleid en het asiel- en migratiebeleid, alsmede het Gemeenschappelijk Buitenlands en Veiligheids Beleid met een herkenbare Europese defensie identiteit; inclusief het Europees omgaan met de nucleaire problematiek.

Tegelijk een herbevestiging van het subsidiariteitsbeginsel, opdat de soevereine staten niet overwoekerd worden door de Brusselse bureaucratie.

Intussen wel effectieve besluitvorming waarvoor hoofdstuk I van de Constitutie benut kan worden; maar ook een duidelijke pas op de plaats met de uitbreidingsambitie; nu niet verder naar het oosten en Turkije pas op lange termijn.

‘Een beter Europa begint nu’

Tiny Kox

In Europa zijn democratie, mensenrechten en milieubescherming het eerst en het meest ontwikkeld en is de doodstraf het eerst verdwenen. Het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens van de Raad van Europa is uniek, met een rechtsgang naar het Europese Hof voor de Rechten van de Mens die voor alle Europeanen openstaat. De Europese Unie heeft bijgedragen aan de welvaart van landen en burgers en hebben de politieke tegenstellingen dusdanig verminderd dat tussen de lidstaten nooit meer een gewapend conflict is ontstaan. De Organisatie voor Veiligheid en Samenwerking in Europa (OVSE) is als grootste regionale veiligheidsorganisatie ter wereld vooral bezig met early warning, conflictpreventie en crisismanagement – om nieuwe oorlogen op het continent te voorkomen. De Noord-Atlantische Verdragsorganisatie (NAVO) is na het einde van de Koude Oorlog die Europa vijftig jaar lang verdeelde, uitgegroeid tot een breed Atlantisch-Europees bondgenootschap, met de voormalige vijanden als lid en Rusland als partner for peace. Samenwerken is goed – als het tot iets goeds leidt. Maar dat is niet vanzelfsprekend.

Ondanks alle gegarandeerde mensenrechten in Europa worden nog veel mensen feitelijk achtergesteld. En wie een beroep op het Europese Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg doet, wordt geconfronteerd met tienduizenden wachtenden voor zich en een botte onwil van de lidstaten van de Raad van Europa om voor deugdelijke financiering te zorgen. De NAVO verbindt wel voormalige vijanden in Europa maar heeft nu de hele wereld tot mogelijk interventiegebied verklaard en is betrokken geraakt bij hopeloze oorlogen in Irak en Afghanistan. En in de Europese Unie zijn lang niet alle delen even welvarend. Burgers in lidstaten voelen zich uitgespeeld tegen burgers in andere lidstaten. De Europese Unie ontwikkelt zich naar een ongewenste Europese superstaat, met één vlag, één volkslied, één munt, één monetair beleid en met aspiraties voor één grondwet, één buitenlands en defensiebeleid, een leidende rol in de wereldeconomie en wereldpolitiek – en bar weinig oog voor wat burgers bezighoudt en binden kan. Monetaire samenwerking in EU-verband is een goede zaak maar de overhaaste invoering van de euro was dat niet. Transparante afspraken over hoe er wordt samengewerkt zijn hard nodig maar op de Europese Grondwet zaten weinig burgers te wachten. Vrij verkeer in de Europese Unie van mensen, kapitaal en arbeid is nastrevenswaardig maar het invoeren van een Dienstenrichtlijn of ongereguleerde arbeidsmigratie van Oost- naar West-Europa is dat zeker niet. Door EU-beleid worden

energiebedrijven, spoorwegen en postdiensten niet beter op elkaar afgestemd maar tegen elkaar uitgespeeld. Geprobeerd wordt om de sociale wetgeving en cao's van de verschillende landen met elkaar te laten concurreren. Het wegvallen van binnengrenzen was een stap vooruit maar dat daardoor ook internationale criminaliteit en terroristen ruim baan gekregen hebben, is achteruitgang. Dat geldt evenzeer voor de verandering van de Europese Unie in een Fort Europa dat steeds moeilijker toegankelijk is voor mensen die op de vlucht zijn voor geweld, onderdrukking en armoede; ze stuiten op muren, prikkeldraad en gewapende patrouilles bij de buitengrenzen van de EU. Het ambitieuze werkprogramma van de Europese Commissie voor dit jaar lijkt meer dan ooit op een regeringsverklaring. Twintig strategische en vaak vervaagde initiatieven staan erin op terreinen waar niemand zit te wachten op meer vanuit Brussel gedicteerde regels. Dat gaat dus niet goed.

Hoe kan het beter?

In een democratischer Europa horen burgers meer te zeggen hebben over alles wat hen aangaat. Dat betekent dat beslissingen die genomen worden in Europese samenwerkingsverbanden door de burgers gezien, begrepen en gecontroleerd moeten kunnen worden – en ook zo dicht mogelijk bij hen genomen moeten worden. In de Europese Unie is het tegenovergestelde gebeurd. Steeds meer bevoegdheden zijn toegedeeld aan de organen van de Unie, ten koste van nationale regeringen en parlementen. Slecht controleerbare Europese organen als de Europese Commissie, de Europese Centrale Bank en de Europese Raad beslissen steeds vaker over inrichting van de nationale regelgeving zonder dat daarop democratische controle mogelijk is. Het Europees Parlement staat ver van de burgers af en fungeert niet als parlement. De overdracht van steeds meer nationale macht naar intergouvernementele en supranationale organen van de Unie leidt tot democratische erosie en ongecontroleerde besluitvorming. Dat proces moet worden afgeremd en op een aantal punten gekeerd. De rol van nationale parlementen binnen de Europese Unie dient daarom vergroot te worden. Het Nederlandse parlement kent sinds 2006 een gemengde commissie uit Tweede en Eerste Kamer, die nagaat of voorstellen van de Europese Commissie zich verdragen met bevoegdheden, subsidiariteit en proportionaliteit. Hoewel de commissie zijn best doet, is er van daadwerkelijke controle vooraf op Brusselse plannen nog geen sprake. In april dient er een evaluatie op tafel te liggen, op basis waarvan besloten kan worden hoe deze controle vooraf veel effectiever kan. Dat vereist echter een totaal andere houding van beide Kamers van ons parlement.

Het nationale vetorecht mag niet nog verder beperkt worden door steeds meer besluitvorming bij gekwalificeerde meerderheid, zoals de Europese Grondwet wil. En er dienen beperkingen te worden opgelegd aan wat er tot de ‘interne economische markt’ van de Europese Unie gerekend mag worden. Daarbij dient niet beslissend te zijn of iets wel of niet verhandeld kán worden, maar of we willen dat het als economisch goed verhandeld wordt. De Europese Commissie heeft, met steun van de regeringen van de lidstaten, ten onrechte vrij baan gegeven aan het neoliberalisme op de interne markt, waardoor veel wat van maatschappelijke waarde is weerloos geworden is. Onder druk van het neoliberalisme heeft de Europese Unie de lidstaten gedwongen hun publieke sector en sociale voorzieningen uit te kleden en af te breken en steeds meer sectoren open te stellen voor marktwerking, met alle funeste gevolgen voor de kwaliteit en samenhang van de samenleving. Verankering van dat neoliberalisme in de Europese Grondwet was op zich al reden genoeg om nee te stemmen.

Europarlementariërs hebben niet de taak om ‘Brussel’ in Nederland te vertegenwoordigen, maar dienen juist de belangen van de Nederlandse burgers in dit Europese samenwerkingsverband te bepleiten en te behartigen. Daarvoor dient de relatie tussen nationaal en Europees Parlement versterkt te worden. Dat kan door invoering van zogenoemde ‘dubbelmandaten’: leden van het nationale parlement zijn tevens lid van het Europees Parlement. Verder dient de bestuurlijke drukte van het Europees Parlement beperkt te worden. Dat kan door minder EU-regelgeving en door minder onnodige bezigheden zoals het heen- en weergereis tussen de vergaderlocaties in Brussel en Straatsburg.

Hoofdreël dient te zijn dat zaken die nationaal geregeld kunnen worden, ook door de lidstaten zelf worden georganiseerd. Nationale besluitvorming kan in de meeste gevallen sneller verlopen en maakt maatwerk mogelijk. Voor elk probleem moet een oplossing op maat worden gezocht. Zodra is vastgesteld dat de EU bevoegd is en (gedeeltelijke) Europese zeggenschap wenselijk is, moet vastgesteld worden of de genomen maatregelen wel in verhouding staan tot het probleem. Zo niet dan dient de zaak aan de nationale staten overgelaten worden. Verder verdienen kaderrichtlijnen de voorkeur boven gedetailleerde regelgeving. Een nadere afstemming kan altijd op het niveau van de lidstaat plaatshebben. Zaken zoals onderwijs, gezondheidszorg, sociaal beleid, openbaar vervoer en volkshuisvesting zijn primair nationale aangelegenheden. Emissienormen voor wegvervoer en Europese samenwerking in de luchtvaartsector kunnen bijdragen dat de Europese Unie als

geheel de afspraken uit het klimaatverdrag van Kyoto naleeft. Ook voor verwerking en export van afval is het zinvol Europese afspraken te maken. Maar ook op milieugebied moeten meer zaken aan de lidstaten overgelaten worden. De beslissing om al dan niet door te gaan met de opwekking van kernenergie is een voorbeeld daarvan.

Er zijn nog grote verschillen in het asielbeleid van lidstaten, wat ‘asielshoppen’ en misbruik in de hand werkt. Bovendien leidt dit tot een race to the bottom, omdat veel lidstaten proberen minder aantrekkelijk te zijn voor asielzoekers dan het buurland. Daardoor komen de rechten van vluchtelingen in gevaar. Binnen de Europese Unie wordt gewerkt aan één Europees asielbeleid te komen waarin iedere lidstaat dezelfde procedure zal hanteren voor toelating van asielzoekers in de lidstaten. Deze asielprocedure dient ten volle te voldoen aan de verdragen die daarover zijn gesloten. Voor politieke vluchtelingen moet altijd plaats zijn in Europa. Om steun voor het verlenen van asiel te behouden moeten er afspraken worden gemaakt over evenredige verdeling van asielzoekers over de lidstaten.

Een sociaal Europa is een Europa waarin lidstaten niet met elkaar concurreren op arbeidsvoorwaarden en publieke en sociale voorzieningen en waarin multinationals geen vrij baan gegeven wordt om landen en mensen tegen elkaar uit te spelen. Grootschalige harmonisering van sociale wetgeving is niet wenselijk, al is het alleen maar vanwege de enorme verschillen in levensstandaard tussen verschillende lidstaten. Wel dienen armere lidstaten actief geholpen te worden met het verhogen van hun sociale peil.

Op het terrein van buitenlandse politiek bestaan grote verschillen. Een verplichting om toch een gemeenschappelijk buitenlands beleid te voeren, kan slechts een Transatlantische politiek opleveren, met Europa ondergeschikt aan Amerika. Het recht van EU-lidstaten om een betere buitenlandse politiek te voeren dan binnen zo’n kader mogelijk is, kan het beste worden beschermd door de vrije keuze van de Europese staten te behouden en te versterken. Dat staat coördinatie van humanitaire hulp en andere nuttige initiatieven niet in de weg. Een Europese minister van Buitenlandse Zaken is niet wenselijk en dat geldt ook voor een EU-leger. Het alternatief voor politieke, economische en militaire supermacht Amerika is niet superstaat Europa maar internationale samenwerking, ontwikkeling en ontwapening.

Vele wegen kunnen leiden naar Europese samenwerking, zónder inbreuk te maken op verworvenheden op democratisch, sociaal en cultureel terrein. Dat accentueert dat het niet de

vraag is of we in Europa moeten samenwerken maar hóe we dat moeten doen en wiens belangen en welke waarden daarbij richtinggevend horen te zijn. Daarbij dient niet gefocust te worden op de Europese Unie maar ook gekeken te worden naar andere samenwerkingsmogelijkheden. Laat de EU bijvoorbeeld zo snel mogelijk toetreden tot het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens, zoals ik samen met mijn Eerste Kamercollega Ed van Thijn in de Raad van Europa en het Nederlandse parlement heb voorgesteld. Daar hebben we geen Europese Grondwet voor nodig. Dat is een onnodige en provocatieve doublure. Net als de recente oprichting van een EU-agentschap voor fundamentele rechten, een platte imperialistische poging van de Europese Unie om de Raad van Europa nog verder onderuit te halen. Laten we weer beseffen dat er in Europa veel meer is dan de EU en meer kan dan de EU. Weg met de eenkennigheid, leve de diversiteit!

‘UITGANGSPUNTEN VOOR EEN NIEUWE CONSENSUS IN NEDERLAND OVER EUROPA’

Jules Hosman

1. Politieke en economische stabiliteit dankzij Europa
2. Onze welvaart is aanzienlijk hoger dankzij Europa
3. De euro is een zegen voor Nederland
4. Europa biedt beleidseffectiviteit
5. Europa biedt een gelijk speelveld
6. Ongewenste ontwikkelingen corrigeren
7. Een grens stellen aan de uitbreiding
8. Nieuwe belangen vragen om een Europese aanpak
9. Een krachtiger Europa is dringend nodig op hoofdzaken
10. Nederland hoort thuis in de kerngroep van Europa

EUROPA MAAKT HET VERSCHIL

Ongekende politieke en economische stabiliteit in Europa

- De economische en politieke stabiliteit in Europa is historisch zonder precedent.
- Vrede, democratie en een sociale markteconomie in Europa op ongekende schaal
- Economische en politieke stabiliteit is essentieel voor een calculerend bedrijfsleven.
- De EU heeft nog steeds een magneetwerking op de interesse voor toetreding.
- Arme landen (Ierland, Spanje) zijn gemaakt tot succesvolle economieën.
- De integratie van de 10 nieuwe Lidstaten in de EU is voor alle partijen gunstig

Immense voordelen van de interne markt

- De grootste economische impuls ooit in onze vaderlandse geschiedenis.
- CPB: elke 56% toename van de buitenlandse handel levert 40% inkomensgroei op.
- CPB: deze verhouding is gebaseerd op empirisch onderzoek in de interne EU handel.
- CPB: verwacht dezelfde inkomenseffecten in de 10 nieuwe Lidstaten.
- De Nederlandse handel binnen Europa is toegenomen met honderden (!) procenten.
- Effect op het totale Nederlandse inkomen incl. uw individuele inkomen is dus zeer groot !!
- Gevaar is dat we deze fantastisch positieve effecten als vanzelfsprekend beschouwen.
- Andere interne markt effecten: producten zijn goedkoper geworden, grotere keuzevariëteit.

- De scherpe concurrentie binnen Europa is voorwaarde om globaal te kunnen concurreren.
- Voorbeeld: hoe Hoogovens sinds 1952 is kunnen groeien dankzij Europa.

Immense voordelen van de EMU en de Euro

- De Euro is mogelijk het meest succesvolle Europese project ooit.
 - De technische invoering van de Euro (onze Duisenberg) was een ongekende prestatie.
 - Negatief zijn de ergerlijke prijsstijgingen na de invoering van de euro (horeca, supermarkten).
 - Die prijsstijgingen niet verwijten aan Brussel of Europa, maar aan falende prijscontrole door Zalm.
 - Tegenover die beperkte prijsstijgingen staan de immense voordelen van de euro.
 - Zonder de doelstelling van één Europese munt, waren er geen begrotingscriteria overeengekomen.
 - Dankzij de EMU-criteria zijn de begrotingstekorten in Europa nu historisch laag: gemiddeld 1.9%.
 - De verlaging van de begrotingstekorten heeft een structurele renteverlaging mogelijk gemaakt.
 - De inflatie is al 5 jaar lang historisch laag en stabiel (nu: 2.2% incl. sterke energieprijsstijgingen).
 - Mede dankzij de lage inflatie is de rentevoet in Europa al 5 jaar lang historisch laag en stabiel.
 - Bedrijven en burgers profiteren enorm van de lagere rente op hypotheek- en andere leningen.
 - Kapitaalinvesteringen in het bedrijfsleven zijn dus ook veel goedkoper geworden.
 - De kosten van de beperkte prijsstijgingen bij de invoering van de euro vallen bij dit alles in het niet!
 - Bedrijven hebben geen transactiekosten meer voor het wisselen van valuta binnen de euro-zone
 - De euro heeft geleid tot veel grotere prijs-transparantie in Europa: goed voor de business.
 - De euro heeft Nederland in de afgelopen jaren behoed voor monetaire rampen.
 - De internationaal aanhoudend slechte pers over de Duitse economie / beleid zou zonder de euro hebben geleid tot een forse devaluatie van de DM. Nederland had dan voor de keuze gestaan: mee devalueren of juist niet. In beide gevallen zou Nederland economisch hard getroffen zijn geweest.
 - De zeer hoog opgelopen ruzie tussen Frankrijk en de USA over het Irak-beleid. Bij een vrije inwisselbaarheid van de Franse franc zouden de Amerikanen de franc onderuit hebben gehaald, met alle negatieve effecten voor de Nederlandse export en het functioneren van de EU markt.
Dit alles is niet gebeurd dankzij de euro.
 - De geloofwaardigheid van de Europese Centrale Bank staat niet (meer) ter discussie.
 - Onze munt, de euro, speelt nu een wereldrol.
- Europa is een rechtsgemeenschap
- Het Europese recht en het Europese rechtsstelsel biedt het bedrijfsleven en de burgers rechtszekerheid.
 - Nergens is die rechtszekerheid over de grenzen heen zó goed ontwikkeld als in Europa.

HET UNIEKE VAN EUROPA IS BELEIDSINTEGRATIE

Samenwerken doen wij met de hele wereld

- Verenigde Naties, OESO, NAVO, OVSE, Ontwikkelingssamenwerking, bilaterale relaties etc.

Integreren doen wij alléén in Europa

- Het unieke van de EU is dat wij daar gekozen hebben voor “integratie” van beleid.
- Integratie = pooling van soevereiniteit, gemeenschappelijk beleid en supranationaal recht.
- Voorbeelden: interne markt, mededingingsbeleid, handelspolitiek, landbouwbeleid.
- Daarnaast zijn er ook beleidsgebieden waar EU landen slechts samenwerken.
- Voorbeelden: Buitenlandse politiek, justitie, immigratiebeleid.
- De EU aanduiden als “Europese samenwerking” is onzorgvuldig, roept grote misverstanden op.

Europa is het meest succesvol, waar “integratie” van beleid

- Waar het beleid Europees is “geïntegreerd” is de EU altijd méér succesvol geweest.

EFFECTIVITEIT EN GELIJK SPEELVELD

• Effectiviteit: Europese aanpak milieu

- Het is effectiever om luchtvervuiling met Europese regels aan te pakken.
- Hetzelfde geldt voor de aanpak van CO₂ uitstoot. Minstens gelijk beleid in Europa.
- Waar sterk grensoverschrijdende effecten zijn, is een nationale aanpak meestal zinloos.
- Efficiency is ook gediend met pooling van kennis: de Europese technologie-programma's.
- Voorbeeld: EU researchproject om de CO₂ uitstoot in de staalindustrie te reduceren met 70%.

• Effectiviteit: Europese aanpak energie

- Als EU staan we sterker in onderhandelingen met Rusland over zekerheid van energieleveranties.

• Effectiviteit: Europese handelspolitiek

- De effectieve EU-voet tegen de protectionistische US tarieven op de staalinvoer in 2003/2004.
- Ook in onze eisen aan het adres van China staan we sterker als EU dan als afzonderlijke landen.

• Gelijk speelveld: Europees mededingingsbeleid

- Dit zorgt voor gelijke en eerlijke concurrentievoorwaarden voor alle economische spelers.

• Gelijk speelveld: Europese productnormen

- De verhandelbaarheid van producten binnen Europa is gebaat bij Europese productnormen.

TE CORRIGEREN ONTWIKKELINGEN

- Hoeveelheid aan Europese regels
 - Er is op Europees niveau sprake van “overregulering”. Dit moet terug.
 - Ook moeten de onnodige administratieve lasten voor het bedrijfsleven worden teruggedraaid.
 - Goed nieuws is dat de Commissie Barroso de reductie van regelgeving centraal heeft gesteld.
 - Ongeveer 90 regelgevende Commissievoorstellen zijn ingetrokken: dit is zonder precedent.
 - Nu géén nieuw regelgevend voorstel meer zónder een voorafgaande impact assessment.
 - Alle bestaande Europese wetgeving wordt nu per hoofdstuk gescreend op noodzaak.
 - Bestaande wetgeving zal zoveel mogelijk worden geconsolideerd in een kleiner aantal regels.
 - De reductie van de Europese regelgeving is onvermijdelijk een moeizaam en langdurig proces.
- Kwaliteit van de Europese regels
 - Europese regelgeving is vaak veel te ingewikkeld. Moet simpeler en doorzichtiger.
 - Goed nieuws is dat de Commissie Barroso kwaliteitsverbetering centraal heeft gesteld.
 - De impact assessment procedure moet óók leiden tot betere kwaliteit van regelgeving.
 - Ook zoekt de Commissie nu veel vaker voorafgaande consultaties met alle belanghebbenden.
- Afbakening bevoegdheden van Brussel
 - Brussel is zich sluipenderwijs met teveel zaken is gaan bemoeien.
 - Nodig is een veel scherpere afbakening van de EU bevoegdheden.
 - In een nieuw verdrag maar ook door een strengere subsidiariteits- en opportuniteitstoets.
 - De verworpen Europese grondwet bevatte nu juist een scherpere afbakening van bevoegdheden.
 - Ook bevatte de Europese grondwet een sterkere subsidiariteitstoets via de nationale parlementen.

EEN KRACHTIGER EUROPA IS DRINGEND NODIG

- Nieuwe EU-belangen: klimaat, energie, immigratie, terrorisme, globalisatie, ‘n vuist op het wereldtoneel
 - Effectiviteit vereist een Europese aanpak in plaats van 25 verschillende nationale aanpakken.
 - Globalisatie dwingt tot schaalvergroting in denken en doen, en dus geen Hollandse waterlinie.
 - We moeten de intimiteit van onze vertrouwde omgeving koesteren; maar groot blijven denken.
- Sterkere bestuursstructuur
 - De afschaffing van het vetorecht op méér beleidsgebieden.
 - Een kleinere Europese Commissie.
 - Een Europese Minister van Buitenlandse Zaken.

- De afschaffing van het roulerend EU voorzitterschap
- Democratischer bestuursstructuur
 - Budgettaire bevoegdheden van het Europese Parlement voor de landbouwuitgaven (43%).
 - Méér meerderheidsbesluitvorming vergroot ook het medebeslissingsrecht van het EP.
 - Dubbele stemprocedure voor Raadsbesluiten (méér legitimiteit voor Europese besluiten).
 - Een Europese noodrem van de nationale parlementen: de subsidiariteitsstoets.
- Scherpere afbakening taken van Brussel
 - Exclusieve EU bevoegdheden; gedeelde bevoegdheden; en géén EU bevoegdheid.
- De Europese grondwet gaf het goede antwoord
 - Al deze zaken stonden vrij goed geregeld in de overeengekomen Europese grondwet.
 - De referenda in Frankrijk en Nederland hebben “Europa” gestort in de grootste crisis sinds zijn bestaan.
 - De EU dynamiek is vrijwel tot stilstand gekomen. Er is onvoldoende cohesie en bestuurskracht.
 - Het bijna onmogelijke moet worden nagestreefd: nog dít jaar een nieuw grondwettelijk verdrag.
 - Nederland plaatst zich in Europa aan de zijlijn door alleen maar te roepen wat het niet wil.
 - Nederland heeft twee problemen op te lossen: de Europese grondwet én de perceptie over Europa.
 - De Nederlandse overheidspresentatie over Europa zou flink op de schop moeten.
 - Nederland moet terug naar de kerngroep van Europa. Daar hoort het traditioneel thuis!

‘NEDERLAND HEEFT IN EUROPA BONDGENOTEN NODIG’

Thomas von der Dunk

De afwijzing van de Europese Grondwet was een noodzakelijke stap in de foute richting waaruit Den Haag nog te weinig werkbare conclusies voor een sprong voorwaarts heeft durven trekken. De retraite die na het referendumdebakel was bedongen lijkt vooral voor een lange winterslaap te zijn benut. Veel verder dan Bots 'nee is nee' en 'dood is dood' is de regering publiekelijk nog niet gekomen. Barroso en Merkel, die als goede christen-democraten in een leven na de dood geloven, pogen evenwel verwoed het lijk als een Lazarus nieuw leven in te blazen, en dan kan men in de politiek met het stug constateren van een hartstilstand niet volstaan.

Wie passief denkt te kunnen blijven toezien of buitenlandse wonderdokters nog tot reanimatie in staat zijn, zou wel eens met een Wederopstanding geconfronteerd kunnen worden waarop hij geen enkele invloed uit heeft kunnen oefenen, om vervolgens tot acceptatie van de nieuwe heilsformule te worden gedwongen. "Wie te laat komt, dien straft het leven", zoals Gorbatsjov in de herfst van 1989 de hoogbejaarde DDR-top liet weten. Een dergelijk lot ligt bij voortgezette lethargie ook op de loer voor onze nieuwe regering, die door veel commentatoren toch al in de jaren vijftig wordt gedateerd, dus in de politieke puberteit van Honecker & Co.

Kort en goed: van Balkenende IV worden eindelijk de initiatieven verwacht, die Balkenende II, IIIa, IIIbis, of in welk onoverzichtelijk stadium van ontbinding wij intussen op het Binnenhof ook waren aangeland, niet heeft durven zetten. Een aantal stappen zijn daarbij dringend van node.

Ten eerste een antwoord op de vraag, wat men zélf met Europa wil. Wil men een sterk en krachtig Europa op politiek terrein, om mondiaal een noodzakelijk tegenwicht tegen Amerika te kunnen bieden, of het nu gaat om Israel, Iran of Afghanistan? Dan heeft dat direct consequenties voor de territoriale omvang, tenzij Brussel, om aan het verlamme vetorecht een einde te maken, veel zaken via meerderheidsbesluiten gaat doordrukken - waarmee men echter onvermijdelijk velen nog verder van de EU vervreemdt. Alleen wie niet meer wil dan een vrije markt en vooral op economische kracht inzet, met het oog China en India, kan de EU alsmaar verder uitbreiden. Niet voor niets zijn de Britten daarvoor, onder het motto 'hoe meer zielen, hoe minder vreugd', omdat toenemende pluriformiteit Europa politiek zwak zal houden en zo Londen van de eigen transatlantische spagaat bevrijdt.

Een spagaat waarmee ook Nederland kampt, omdat het zich in politiek opzicht nooit eenduidig tot Europa heeft durven bekennen, maar krampachtig aan haar status als lievelingsjunior van

Washington vasthoudt, teneinde gezellig de cornflakes van Bush op te kunnen blijven peuzelen. Want U weet: Jaap de Hoop Scheffer in de NAVO en wij in Irak was een deal. Kortom: Den Haag zal eindelijk de discussie moeten aangaan, hoe de NAVO zich tot de EU verhoudt, en niet langer kunnen volstaan met de gedachteloze bezwering dat daartussen sinds 1989 geen spanning zit.

Ten tweede een antwoord op de vraag, wat men met Europa niét moet willen, in het licht van de massale nee-stem anderhalf jaar terug. Onder de kiezers leefden uiteenlopende bezwaren, maar drie zijn dominant: de grenzeloze territoriale uitbreiding, de grenzeloze bemoeienis met nationale aangelegenheden, en de grenzeloze vermarkting. Die drie dingen hebben veel burgers wantrouwend t.o.v. Europa gemaakt. Het woordje 'grenzeloos' zegt het al: aan al die drie ontwikkelingen moeten dus grenzen worden gesteld. Dat dient dus ook de Nederlandse inzet te zijn.

Om iets te bereiken heeft men, ten derde, bondgenoten nodig. Het kan zijn dat BZ de afgelopen anderhalf jaar al tal van briljante contacten heeft aangeknoopt, maar dat is dan iedereen buiten de Apenrots volledig ontgaan. De eerstaangewezen bondgenoot is uiteraard Frankrijk, het andere land van een nee. Zonder Franse steun komt Nederland nu vermoedelijk nergens. Den Haag zal dus zijn minstens tot Lodewijk XIV teruggaande weezin tegen afstemming met Parijs moeten overwinnen wil het zelf geen quantité négligable worden. Een begrip uit een in dit geval zeer toepasselijke taal. Kortom: waar sporen de Nederlandse ideeën met de Franse - en waar niet? Een en ander zou Nederland ook wel eens, in ruimer verband, kunnen dwingen tot een nuttige correctie op de eigen ultra-atlantische koers.

Tot die potentiële bondgenoten behoren ook de landen die zich nog niet aan een referendum hebben gewaagd, omdat ook bij hun een nee-stem te verwachten valt. De zelfbenoemde middelgrote mogendheid Nederland moet dus haar klassieke minachting voor het 'onbeduidende' Scandinavië - 'wij zijn geen Denemarken' - maar even inslikken. Tenslotte zijn er de Britten, die ook ditmaal anderen de kastanjes uit het vuur hebben laten slepen. Zij moeten in het onuitgesproken nee-kamp gesitueerd worden, maar wel met een dubbele agenda, die men in Den Haag te weinig durft te doorzien: zij willen juist een zwakkere unie om zelf een grotere bemiddelarsrol tussen Amerika en Europa te kunnen spelen.

Voorzichtigheid is dus geboden, want anders dan Engeland is Nederland geen afgedreven eiland voor de kust van Newfoundland, maar een uithoekje van het Euro-aziatische continent. Go East, young men! Ook dat lijkt mij een toepasselijke oproep aan de drie jeugdige VU-knapen van ons nieuwe kabinet. Niet alleen zijn wij immers, om met Napoleon te spreken, slechts het aanslibsel van Frankrijks grote rivieren, ook zijn wij de voorhaven van de Duitse Rijn. Zoek dus

ook contact met Berlijn, dat nu een bemiddelende rol probeert te spelen, en zich van het uitgesproken complot der ja-landen heeft gedistantieerd.

Eén ding tot slot: voor een puur Spaans-Italiaanse as hoeft Nederland, mits het de Fransen en Duitsers weet te koesteren, niet ontzettend bang te zijn. Uit een samengaan van alleen Madrid en Rome is de laatste duizend jaar niets van belang voortgekomen, van de pauselijke inquisitie afgezien.

‘Zwijgen is het slechtste’

Ben van der Velden

Afgezien van de discussie in verband met het referendum over het Europese grondwettelijk verdrag, heeft Europa in Nederland nooit tot verhitte debatten geleid. Dat is niet bijzonder. Met uitzondering van Groot-Brittannië, is Europa in andere landen ook alleen maar een strijdpunt geweest bij referendums.

Dat was het geval toen de Denen in 1992 hun oordeel konden geven over het Verdrag van Maastricht. De reden voor veel Denen om tegen dit verdrag te stemmen, was dat zij al jaren met Europa in hun maag zaten. Begin jaren zeventig hadden ze te horen gekregen dat de export van Deens varkensvlees gevaar zou lopen als Groot-Brittannië wel en Denemarken niet tot de toenmalige Europese Gemeenschappen zou toetreden. Maar al snel moesten ze vaststellen dat Europa veel meer behelst dan de levering van bacon voor het Britse ontbijt.

Ook in Frankrijk ontstond in 1992 door een referendum over het Verdrag van Maastricht een hevig debat over Europa. Daar slaagde een gelegenheidscoalitie van traditionele tegenstanders van de Europese integratie en boeren die ontevreden waren over verandering van het landbouwbeleid er bijna in het verdrag af te wijzen. In 2005 wezen de Fransen na een hevig debat net als de Nederlanders het Grondwettelijk Verdrag af. Daarbij speelde toen de onrust over de verplaatsing van industrieën naar goedkope loon landen een belangrijke rol.

De Ieren wonden zich in 2001 op over Europa. Ze wezen bij referendum het Verdrag van Nice af. Ierland is in 1973 tegelijk met Denemarken en Groot-Brittannië lid van de Europese Gemeenschappen geworden. Ook de Ieren dachten vooral aan hun economie toen zij met die stap akkoord gingen. Bij het Verdrag van Nice ontdekten zij plotseling dat de Europese Unie ook iets met defensie wil. Daarmee wilden ze niets te maken hebben. Ierland is neutraal. Het is geen lid van de Navo. Daaraan moet niets veranderen, vonden tegenstanders van het Verdrag van Nice. Er was een extra garantie nodig dat de Ierse neutraliteit niet bedreigd werd om de Ieren bij een tweede referendum alsnog met het verdrag te laten instemmen.

Alleen in Groot-Brittannië wordt al decennia over Europa gedebatteerd, zonder dat er sprake is van een referendum. Dat is geen teken van een bijzondere democratische gezindheid van de Britten. Het heeft er alleen mee te maken dat opeenvolgende Britse regeringen grote weerstand hebben getoond tegen alles wat met Brussel te maken had. De kritiek van veel

Britten tegen Europa komt niet voort uit verzet tegen Britse politieke leiders, maar is juist uit instemming met de eurosceptische opstelling van hun eigen politici.

Verkiezingen voor het Europees Parlement hebben nooit tot zulke intensieve discussies geleid als referendums. De belangstelling van de kiezers is altijd minimaal geweest. Je zou daarom kunnen veronderstellen dat het referendum het middel bij uitstek is om de Nederlandse bevolking meer bij Europa te betrekken.

Maar deze redenering klopt niet. Het referendum in 2005 was nog niet voorbij, of niemand sprak meer over Europa. Bij de laatste verkiezingscampagne konden de meeste politici over Europa zwijgen zonder dat dit tot een volksoproer leidde. Alle opwinding uit de referendumentijd was verdwenen. De Europese machine draait gewoon verder zonder dat iemand zich druk maakt. Hoe komt dat?

Sommige Nederlandse politici dachten in 2004 dat ze met een referendum een goede beurt konden maken bij de burgers die in verzet waren gekomen tegen de Haagse politiek. Het succes waarmee Pim Fortuyn tegen de traditionele politieke partijen was opgetreden, had indruk gemaakt. De meerderheid van de Tweede Kamer besloot daarom tot een referendum, hoewel duidelijk was dat maar weinig kiezers in staat zouden zijn om de honderden pagina's verdragsteksten te doorgronden. Het debat over het referendum was vervolgens warrig. Velen realiseerden zich niet dat het grootste deel van het zogenaamde grondwettelijk verdrag bestond uit artikelen van verdragen die al lang van kracht waren en slechts op onderdelen waren aangepast. Maar dat deed er niet toe. De kiezers die eerder hadden laten weten genoeg te hebben van Haagse achterkamertjes, maakten duidelijk dat de Nederlandse politici ook in Brussel niet zomaar hun gang meer konden gaan.

Tijdens de campagne voorafgaande aan het referendum ontstond het beeld dat de Europese politiek van Nederland altijd voor de Nederlandse kiezers verborgen was gehouden. Nederland stemde in Brussel in met de komst van de euro, met liberalisering van het vervoer, met milieunormen en wat niet al, zonder dat de kiezers er een idee van konden hebben.

Maar dat beeld van geheimzinnigheid in achterkamers was onzin. Nederlandse europarlementariërs hebben jaar in jaar uit zonder veel succes aandacht voor hun werk gevraagd. Nederlandse ministers proberen na iedere Brusselse vergadering om journalisten van het belang van hun Europese rol te overtuigen. De Europese Commissie braakt een onafgebroken stroom aan communiqués uit. Geheimen hebben in Brussel geen lang leven. Maar dat alles had weinig effect. Uit lezersonderzoeken van kranten bleek dat voor Europees nieuws nauwelijks belangstelling was. Voor Europa op de televisie was ook weinig interesse.

Dat is allemaal niet verwonderlijk. In een democratie heeft een burger macht. Hij kan door het uitbrengen van zijn stem proberen ertoe bij te dragen dat het beleid de ene of de andere richting uitgaat. Hij heeft daardoor direct met de politiek te maken.

De Europese Unie is geen democratie. Het belangrijkste argument dat gehanteerd wordt om aan Europese verkiezingen mee te doen is dat Europa belangrijk is. De kiezer kan niet voor of tegen een bepaald beleid kiezen. In het Europees Parlement is geen regeringsmeerderheid en geen oppositie. Europarlementariërs zijn vertegenwoordigers van nationale politieke partijen. In het Europees Parlement hebben ze een socialistische, een christen-democratisch/conservatieve, een liberale, een groene en nog meer fracties gevormd. Maar ze bepalen niet welke kant het politiek met Europa op gaat.

Op Europees niveau bestaat er samenwerking tussen partijen uit de lidstaten die min of meer tot dezelfde familie behoren. Maar die organisaties vormen geen echte Europese politieke partijen. Ze hebben geen enkel gezicht. Hun programma's worden net zo vaag gehouden als nodig is om scheuringen te voorkomen.

De Europese Commissie neemt het initiatief voor Europese wetgeving. De Europese regeringen bepalen wat er wel of vooral wat er niet van een Europees buitenlands beleid terecht komt.

Wat moet je als kiezer? Als er Europese politieke partijen zouden zijn die elkaar bestreden, dan was er iets te kiezen. Als die partijen duidelijke politieke alternatieven presenteerden voor Europees beleid dat iedereen direct aangaat, dan ontstaat er debat. Europa moet beleid maken over zaken waarbij iedere burger zich betrokken voelt, is het wondermiddel dat veel politici al jaren presenteren om meer belangstelling voor de Europese integratie te wekken. Maar tegelijkertijd willen ze dat Europa zich niet bemoeit met de politiek die bij uitstek iedere burger interesseert, het sociale beleid. Nederlandse werknemers maken zich druk over banen die verplaatst worden naar Europese landen met minder sociale zekerheid. Ze worden niet geholpen door het plaatsen van een muur om sociaal Nederland die het weglekken van werkgelegenheid niet voorkomt. Ze worden wel wijzer van Europese afspraken over sociale politiek.

Als de overwinning van de ene Europese politieke partij zou leiden tot een andere Europese Commissie en een andere Europese politiek dan bij een succes van de andere partij, dan was er reden om naar de stembus te gaan. Kan dat niet met al de verschillende talen en tradities in Europa? Onzin.

Een Griekse socialist hoeft helemaal geen onverstaanbaar betoog bij een Groningse verkiezingsbijeenkomst te houden. Parlementariërs van Europese partijen kunnen in het

Europees Parlement regio's vertegenwoordigen, zoals er nu europarlementariërs namens hun landen zitten. Het gaat erom dat ze namens Europese politieke partijen optreden, en niet namens nationale partijen.

Een kiezer moet iets te kiezen hebben. Wat mij betreft doet hij dat liever bij verkiezingen dan bij referendums. Maar ik ben wel zo realistisch dat ik niet denk dat er op afzienbare termijn een echte Europese democratie zal zijn.

Voorlopig is het in ieder geval niet genoeg om de kiezers alleen te vertellen dat Europese integratie belangrijk is. Politici zullen veel meer duidelijk moeten maken dat Nederland al lang deel van Europa is, dat er dikwijls helemaal geen sprake meer is van een keuze.

Nederland zit zo met handen en voeten aan Europa vast, dat het bij veel terreinen kiezersbedrog is als het voorgesteld wordt alsof Den Haag en niet Brussel het beleid bepaalt.

Zwijgen over Europa, dat de afgelopen tijd kenmerkend was voor de Nederlandse politiek, is het slechtste wat gedaan kan worden. De kiezers zullen zich terecht opwinden als de regering meewerkt aan de totstandkoming van Europese verdragsartikelen, waarvan zij dachten dat ze van de baan waren. Bovendien betekent weinig binnenlandse steun een verzwakking van de onderhandelingspositie van de Nederlandse regering tegenover andere Europese landen. Wie thuis niet sterk staat, heeft in Europa ook weinig invloed. Dat moet de regering zich realiseren, maar ook degenen die zich zorgelijk afvragen of Nederland niet in het grote Europa oplost.

‘Europa mist een verhaal’*

Jan Rood

Jan Rood heeft naar eigen zeggen de Europese integratie 30 jaar van zeer nabij mogen volgen. Mede op grond van deze ervaring is volgens hem de Europese Grondwet geen grondwet. Het was niet meer dan een wijziging van bestaande verdragen. De verkeerde benaming heeft zich gewroken bij het referendum in 2005 waar hij overigens een verklaard tegenstander van was. Neemt volgens Rood niet weg dat de Europese en de Nederlandse samenleving een nieuw verdrag behoeven dat verder gaat dan de bestaande verdragen. Op een aantal wezenlijke beleidsterreinen oordeelt hij de ruimte voor Europees beleid veel te beperkt. Met instemming citeert hij SP-voorman, Tiny Kox, die eerder had gepleit voor een Europees integratiebeleid. Wil dit beleid effectief zijn dan moeten de bevoegdheden op Europees niveau worden versterkt. Hij spreekt de hoop uit dat Kox zich dat realiseert en de noodzakelijke overdracht zal bevorderen. Andere beleidsterreinen die om meer Europese invloed vragen, zijn volgens Rood energie, migratie, terrorisme en criminaliteit, buitenlands beleid waarmee hij aansluit bij wat oud-premier Ruud Lubbers had geopperd.

Voor wie, volgens Rood, deze mening deelt, ging de Grondwet eigenlijk ver genoeg. Deze boodschap is niet populair en geen Nederlandse politicus van enig gewicht die deze boodschap uitdraagt. Waarom niet, vraagt Rood. Goed beschouwd is dit gebrek aan een wervende overtuiging zo oud als de Europese samenwerking zelf. Politici hebben er 50 jaar lang geen boodschap aan gehad. Het onderwerp werd veronachtzaamd en verwaarloosd. Er was een bepaalde periode waarin je dat kon accepteren. Maar vanaf het Verdrag van Maastricht (1992) nam de nationale beleidsruimte duidelijk af. Dat was, zoals Ben van der Velde terecht opmerkte, het keerpunt. Toen had de nationale overheid zich met de bevolking moeten verstaan. Maar hij zweeg bij gebrek aan een overtuigend verhaal dat nodig was om het noodzakelijke draagvlak onder de bevolking te creëren. Europa drong steeds verder door in de nationale beleidsruimte en de burgers gingen daarover vragen stellen. Antwoorden echter bleven uit bij gebrek aan een overtuigend verhaal. In plaats daarvan kreeg de bevolking de afgelopen tien jaar te horen dat Europa te duur was, zich met allerlei zaken bemoeide, en dat de nieuwe lidstaten louter gelukszoekers voortbrachten op zoek naar de rijkdom van de oude lidstaten. Vervolgens hoeft niemand zich te verbazen dat het volk dienovereenkomstig deed en nee zei tegen de Europese Grondwet.

* onderstaande is een samenvatting van wat Jan Rood tijdens het debat te berde bracht.

Volgens Rood moeten we hopen dat het referendum het keerpunt is geweest, niet alleen voor de bevolking, maar ook voor de nationale politiek. Met alle respect voor de Europarlementariërs, maar de Europese boodschap moet nationaal worden uitgedragen. Burgers zijn nu eenmaal nationaal georiënteerd in hun gevoelens en opvattingen

‘Europese belastingconcurrentie: goed of slecht?’

Dennis Weber

Binnen de EU willen we een interne markt. Maar tot nu toe zijn er voor de directe belastingen, denk met name aan de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting voor ondernemingen, geen gemeenschappelijke regels binnen de EU.

Binnen de EG zijn de EG-verdragvrijheden van toepassing, die burgers en ondernemingen recht geven op vrij verkeer binnen de EG. Daar wordt dan ook naar hartelust gebruik van gemaakt, ondernemingen kunnen zich daar vestigen waar de ‘kosten’ voor de onderneming het laagst zijn. Welke kosten relevant zijn verschilt per onderneming.

‘Belastingen’ zijn één van de ‘kosten’ waarop een onderneming zal proberen te bezuinigen. Het is een belangrijke factor die meespeelt bij de keuze voor een onderneming voor zijn vestigingsplaats. De lidstaten doen er dan ook veel aan om hun fiscale stelsel zo aantrekkelijk mogelijk te maken voor buitenlandse hoofdkantoren. Zo is de vennootschapsbelasting in Nederland vanaf begin dit jaar verlaagd tot 25,5% en zijn veel bepalingen van die wet gemoderniseerd. Is de opbrengst van de vennootschapsbelasting zo belangrijk voor Nederland? Op zich niet. Het gaat om de arbeidsplaatsen die zo’n hoofdkantoor meebrengt. Dat zijn er al meer dan je denkt. Een kantoor moet gebouwd worden. Daar heb je arbeiders voor nodig. Een kantoorpand wordt vaak gehuurd. Daar heb je makelaars voor nodig. In het kantoor wordt vervolgens gewerkt. Daar heb je weer mankracht voor nodig. Door de werkzaamheden wordt rommel gemaakt. Daarvoor heb je schoonmakers voor nodig. En ga zo maar door. Al deze personen verdienen met hun werkzaamheden geld, die ze weer uitgeven in - hoofdzakelijk - Nederland.

Nederland – net als andere landen - doet er dus goed aan om zijn concurrentiepositie goed in de gaten te houden. Doet Nederland dat niet, dan schuilt er het gevaar van verlies van werkgelegenheid. Je zou tot de conclusie kunnen komen dat Nederland met de rug tegen de muur staat. Niet meedoen met de belastingconcurrentie is geen optie, want dan krijg je vanzelf de rekening gepresenteerd. Dan wil natuurlijk niet zeggen dat belastingconcurrentie als zodanig goed is, maar ook niet dat het slecht is.

Allereerst de vraag, wat is ‘goed’ aan belastingconcurrentie?

Dat is een zekere “spontane harmonisatie” van nationale belastingen, met name voor wat betreft tarieven; en verder de druk op nationale overheden om efficiënt te zijn gezien de neerwaartse druk op belastingen. Dan de vraag, wat is ‘slecht’ aan belastingconcurrentie?

Dat is de zogeheten belastingerosie, d.w.z. daling van de belastingopbrengst door uitholling van de belastinggrondslag of door verlaging van tarieven, zodanig dat noodzakelijke publieke voorzieningen in gevaar komen. Dat is verder de verschuiving van belastingdruk naar arbeidsinkomsten, d.w.z. overbelasting van de factor arbeid, zulks ten nadele van de werkgelegenheid. Een ander nadeel is de ‘fiscale degradatie’, d.w.z. dat de politiek geen greep meer heeft op sommige belastinggrondslagen, zoals met name de mobiele delen van de factor kapitaal, die langs de lidstaten shopt en ze tegen elkaar uitspeelt, en daardoor uiteindelijk nergens in de EG meer een behoorlijk steentje bijdraagt aan de publieke lasten. Een vierde nadeel wordt gevormd door economische irrationele investerings- en beleggingsbeslissingen, omdat uitsluitend naar fiscale voordeeltjes wordt gekeken. Een vijfde nadeel tenslotte is fraude en belastingontwijking, zoals het aanhouden van zwart geld op bankrekeningen in Luxemburg of Zwitserland.

Het lijkt erop dat we kunnen vaststellen dat de nadelen groter zijn dan de voordelen. We moeten dus wat aan de belastingconcurrentie doen. Harmoniseren lijkt de oplossing, maar brengt ons dat verder? De oplossing die de Europese Commissie voorstaat is de zogenoemde ‘Common Consolidated Corporate Tax Base (CCCTB)’. Dit systeem komt neer op de invoering van een gemeenschappelijke belastinggrondslag die EU-wijd bepaalt welke activiteiten belastbaar zijn en de onderlinge verschillen daarin dus opheft. Er komt dan een verdeelsleutel waarmee deze activiteiten over de verschillende lidstaten wordt verdeeld die ze vervolgens met eigen, nationale tarieven mogen belasten.

Wordt hierdoor belastingconcurrentie opgelost? Nee: De lidstaten houden immers hun bevoegdheid om lagere tarieven vast te stellen. Hier blijven ze op concurreren.

Bovendien is het van belang hoe de verdeelsleutel eruit komt te zien die de belastbare winst tussen de lidstaten verdeeld. Is dat kapitaal, productie, loonsom of omzet? Afhankelijk van de verdeelsleutel zullen ondernemingen daarop inspelen.

De conclusie is: willen de lidstaten van hun zelf gecreëerde keurslijf af dan zullen ze hun belastingstelsels moeten harmoniseren. En dat geldt niet alleen de grondslag van de belasting, maar ook het tarief ervan. Gebeurt dat niet, dan blijven de schadelijke effecten van belastingconcurrentie voortduren.

‘Op naar het nationale Europa debat’

Paul Kapteyn

1. Het publieke debat over Europa heeft nooit veel voorgesteld, en zeker niet in Nederland. Deze lauwheid hangt samen met de aard van de Europese samenwerking. Die is vooral negatief van aard – waarbij het begrip negatief neutraal is bedoeld en dus geen waardeoordeel inhoudt -. De betrokken staten doen iets *niet* meer wat ze eerder *wel* deden. Ze hieven onderling hun economische grenzen op waarmee de gemeenschappelijke Europese markt ontstond. Toch is deze *negatieve coöperatie* van groot gewicht. Het vergroot de schaal van de economische productie en concurrentie en levert zodoende een bijdrage aan de welvaart. Toch raakt deze coöperatie niet het hart van staten en volken, *de nationale autonomie*. Daarom wekt ze weinig verzet en weinig enthousiasme. Negatieve coöperatie is weinig controversieel.

2. Dat ligt anders bij *positieve coöperatie*. Staten besluiten in dit geval met ter daad samen te werken, zodat nationale autonomie wordt overgedragen aan een gemeenschappelijke vergadering. Die krijgt beslissingsmacht op bepaalde beleidsterreinen, waarbij echter het vetorecht van elke staat blijft behouden zodat besluiten op basis van *consensus* worden genomen. Derhalve wordt formeel gezien *geen* autonomie afgestaan maar in feite *wel*, omdat staten terughoudend zijn in het gebruik van hun vetorecht uit angst aan politieke goodwill in te boeten. Toch hechten zij sterk aan dit recht, al was het maar om daarmee de mogelijke angst van het thuisfront weg te nemen voor verlies aan nationale autonomie. Dit voordeel brengt echter tegelijk het nadeel voort van chronische verdeeldheid en dus van gebrek aan besluitvaardigheid en democratische helderheid. In vergelijking met negatieve coöperatie kan positieve coöperatie meer verzet en meer enthousiasme wekken, al blijven door het behoud van het vetorecht de controverses beperkt.

3. Dit manco van internationale samenwerking wordt verholpen door een derde vorm van coöperatie die is gebaseerd op besluitvorming *bij meerderheid van stemmen*. In dit geval wordt het vetorecht opgeheven en ontstaat een *nieuw hoger gezag* dat op beleidsterreinen waar het bevoegd is verklaard als een Europese regering optreedt die dan door het Europese Parlement op dat specifieke beleidsterrein wordt gecontroleerd. Het Europese bestuur wint daarmee aan daadkracht, maar het nadeel van dit voordeel is dat de nationale staten niet langer eigen baas zijn en de bevolking zijn volkssoevereiniteit kwijt is, althans op die

beleidsterreinen waar daartoe is besloten. Overdracht van soevereiniteit is het centrale coöperatieve dilemma. Vanuit Europees perspectief is het wenselijk, maar nationaal gezien rijzen er snel ernstige twijfels. Hoger gezagformatie is van alle drie onderscheiden samenwerkingsvormen het meest controversieel, sterk verzet gaat samen met groot enthousiasme.

4. Zoals gezegd, in Europa domineert de negatieve coöperatie van de vrijgemaakte markt. Maar daarnaast werken de lidstaten op allerlei terreinen positief samen met behoud van het nationale vetorecht. Voorbeelden zijn defensie, buitenlandse politiek, justitie en politie. Hier blijkt steeds weer *de zwakte van de positieve coöperatie*. De lidstaten zeggen te willen samenwerken, maar bij belangrijke beslissingen gaat iedereen zijn eigen weg. De oplossing van een hoger gezag is in de nabije toekomst niet te verwachten. Staten willen hun autonomie op deze cruciale beleidsterreinen niet opgeven. De eventuele opheffing van het vetorecht zou onder de bevolking tot grote controverses leiden.

5. Toch kent Europa wel degelijk vormen van hoger gezag. Deze richten zich vanouds op de *ordering van de vrije markt* die - wil ze vrij blijven en niet door allerlei vormen van 'oneigenlijke concurrentie' worden verstoord – door een hoger gezag moet worden gecontroleerd. De bevoegde instantie is de Europese Commissie die op haar beurt wordt gecontroleerd door het Europese Parlement en die samenwerkt met de Raad van nationale vakministers. Daarnaast staat het *Europese Hof van Justitie* dat op deze terreinen de hoogste rechtsprekende instantie vormt. De instelling van deze supranationale organen, de Commissie en het Hof, zou naar zijn aard tot ernstige publieke controverse hebben doen verwachten. Maar die is uitgebleven. Ook al bevechten politici en ambtenaren elkaars competenties, zij houden hun geschillen 'technisch' en mobiliseren zelden of nooit de bevolking, die ook uit zichzelf weinig geneigd is tot enthousiasme of verzet zolang de markt haar werk doet. Uitzondering vormen sommige specifieke marktsegmenten, zoals de landbouw met zijn subsidies, waar goed georganiseerde belangengroepen het geregelde overleg soms verstoren en de publiciteit zoeken met een of andere vorm van maatschappelijk verzet.

5. Europa kent nog een ander beleidsterrein waar een hoger gezag regeert. Dat gezag beheerst als *Europese Centrale Bank* het monetaire terrein met zijn eigen munt, de euro. Vriend en vijand van deze munt zijn het er over eens dat de beslissing daartoe een *politieke* was, en dat wil zeggen dat de euro het functioneren van de markt weliswaar vergemakkelijkt maar dat het

geen voorwaarde daarvan is. Het kan er ook zonder. Een zekere coördinatie tussen de nationale munten had voldoende kunnen zijn. Wat waren dan die politieke motieven? Na de desintegratie van de voormalige USSR wilde West-Duitsland zich verenigen met wat toen nog Oost-Duitsland was. Andere lidstaten van de EG waren tegen, maar nadat de Duitsers hadden ingestemd de nationale mark door de supranationale euro te vervangen, lieten zij hun bezwaren vallen. Het was in de eerste plaats Frankrijk die met de euro aan monetaire invloed won en in ruil daarvoor met de Duitse vereniging instemde. Het formele besluit tot dit hoge monetaire gezag werd met het *Verdrag van Maastricht* van 1992 genomen. De Franse president Mitterand besloot om daarover een *referendum* te houden in de verwachting zijn gezag met een duidelijke meerderheid te kunnen versterken. Dat pakte anders uit. Frankrijk accepteerde met een nipte meerderheid het verdrag en daarmee de euro.

6. De Nederlandse premier van die tijd, Ruud Lubbers, zal blij zijn geweest dat de referendumperikelen hem bespaard bleven. Hij kon samen met zijn naaste collega's, Hans van den Broek van Buitenlandse Zaken, en Wim Kok van Financiën, volstaan met een gewone meerderheid van het Parlement. Aangezien met de invoering van de euro een centraal element van de nationale autonomie uit handen werd gegeven, ligt de vraag voor de hand of uit staatsrechtelijk en democratisch oogpunt deze invoering niet aan de *procedure van een grondwetswijziging* had moeten worden onderworpen. Gezien het uitzonderlijke karakter van het besluit, was ook het novum van een *nationaal referendum* toentertijd een geschikte mogelijkheid geweest om de gewenste democratische legitimatie te verwerven. Geen van tweeën gebeurde, en geen politieke partij en geen andere maatschappelijke groepering van enige betekenis verzette zich tegen de aanvaarding van het Verdrag van Maastricht. De meeste mensen waren onwetend van wat in het verdrag stond, en de weinigen die het wél wisten, zoals Lubbers, van den Broek en Kok, hielden het zo. Naar de letter handelden zij democratisch, maar niet naar de geest niet. Wat als een elementaire overdracht van nationale autonomie tot sterke controverses had moeten leiden, bleef door de 'onderkoelde' politiek van aan de aandacht van de bevolking onthouden.

7. Inmiddels zit een nieuwe generatie politici met de gebakken peren die de vorige heeft bereid. De politieke elite van voorheen merkte bij de opmerkelijke opmars van Pim Fortuyn rondom 2000 dat zij zich met hun *gebrek aan democratisch geweten* hadden vervreemd van grote delen van hun traditionele aanhang. Het belangrijkste thema was de spanning tussen immigranten en gevestigden die lange tijd politiek was toegedekt uit angst die spanning te

versterken. Fortuyn trok de doek ruw weg en maakte gebruik van de oplopende emoties van wie zich verwaarloosd voelden door het politieke establishment en nu een stem hoorden die dat vertolkte. ‘Nederland is vol!’ Hetzelfde geldt voor Europa. Ook dat pijnlijke onderwerp werd door Fortuyn van zijn sluier ontdaan. Hij kietelde ook hier *het nationalisme* door verontwaardigd vast te stellen dat de nationale autonomie tersluiks steeds verder door de Europese samenwerking werd aangetast. Als gevolg van deze revolte besloot een brede meerderheid van het Parlement de kloof tussen kiezers en gekozenen te overbruggen door de inmiddels geformuleerde en door de lidstaten aanvaarde *Europese Grondwet* in 2005 aan een referendum te onderwerpen. Toen pas kwam een nationaal debat op gang over de vraag waarover bijna vijftig jaar was verzwegen, willen we nationale autonomie afstaan aan Europa of niet? In luttele weken moest worden goed gemaakt wat decennia was nagelaten. Dat was te veel gevraagd. Europa is een ingewikkelde mix van de drie vormen van coöperatie die niet in een paar welgekozen volzinnen is uit te leggen en te beoordelen. In snel tempo raakten de controverses onder hoogspanning. Kabinet noch parlement was op deze dramatiek voorbereid met als gevolg dat de Grondwet alleen kwam te staan tegenover een aanzwellend nationaal gevoel. Europa handen af van Nederland! Toch stemden uiteindelijk nog 38% voor de Grondwet.

7. Inmiddels is na bijna twee jaar het stof neergedaald, en lijkt de Europese lauwheid zich te hebben hersteld, ook bij de verkiezingen voor de Tweede Kamer in het najaar van 2006. Het debat van het voorjaar 2005 was een strovuur. Even brandde het heftig. Toen was het voorbij, totdat het eens weer oplaait, ongecontroleerd. Daarom is het tragisch dat ook de huidige politieke elite probeert Europa wèg te houden van de bevolking. De nieuwe regering Balkenende zegt zelf geen tweede referendum te organiseren. Ze laat de zaak aan het parlement en aan de Raad van State in de kennelijke hoop dat ook deze instanties geen heil zien in een nieuwe volksraadpleging. De nieuwe staatssecretaris voor Europese Zaken, de PvdA-er Frans Timmermans, heeft het probleem op zijn bord. Als kamerlid zei hij - en zei zijn partij - een en andermaal voorstander te zijn van een nieuw referendum. Nu moet hij proberen de komst daarvan te verijdelen. Een mens kan zich afvragen waarom hij aan deze onmogelijke opdracht is begonnen.

8. Want wat is het geval? Een nieuw verdrag is misschien geen grondwet, maar het zal niettemin gaan over overdracht van nationale autonomie op een of meerdere terreinen. Anders zou het verdrag nergens over gaan. Als nu de fractie van de PvdA in de Tweede Kamer de

regering volgt en dit verdrag niet aan een referendum wil onderwerpen, dan pleegt die fractie kiezersverraad en kan het samen met Timmermans een sterke anti-Europese en een sterke anti-PvdA gezindheid verwachten, binnen en buiten het parlement, die zich ook tegen Timmermans zal keren. Bovendien – en dat is misschien een groter probleem voor de PvdA - zal de SP bij de volgende verkiezingen de grootste socialistische partij worden. Al met al *geen aantrekkelijk perspectief*. Maar wat gebeurt er als de PvdA-fractie als deel van een meerderheid van het parlement wèl tot een tweede referendum besluit? Het kabinet is tegen en staat daarmee, net als bij het eerste referendum, al op achterstand voordat het debat goed en wel op gang is gekomen. Een monsterverbond van VVD, SP, PVV zal de nationale sentimenten bespelen en opnieuw zullen de neezeggers met de overwinning gaan strijken. Ook dat is *geen aantrekkelijk perspectief*.

9. Zo bezien hebben Timmermans en het kabinet geen andere keuze dan om op het besluit terug te komen. Noch het kabinet zelf, noch Nederland, noch de Europese samenwerking, noch de democratie is gebaat bij een terugkeer naar de verhoudingen van voor het referendum. De Europese samenwerking gaat nu een keer over de overdracht van nationale autonomie. De regering zou er verstandig aan doen deze kwestie niet langer te verhullen, maar onbevangen aan de orde te stellen en onderwerp te maken van een *nationaal debat* over de voor en tegens. Dat debat zou moeten resulteren in een referendum over de vraag of op bepaalde beleidsterreinen nationale autonomie al of niet moet worden overgedragen. Daartoe moet in ieder geval de belastingen behoren, zoals uit de bijdrage van Dennis Weber kan worden geconcludeerd. Regering en parlement moeten vervolgens hun eigen oordeel bepalen, maar het zou verstandig zijn de uitslag serieus te nemen.

10. Maar of dit nationale Europa-debat er komt? In de bijdragen aan deze bundel getuigt onder anderen Ruud Lubbers van zijn pro-Europese opvatting. Hij pleit voor overdracht van autonomie op meerdere beleidsterreinen. Maar hij noemt het niet zo. Hij spreekt van het *samenvoegen* van soevereiniteit waardoor de pijnlijkheid van de echte keuze wordt toegedekt. Dat is jammer. De eufemisering doet denken aan de politieke besluitvorming over de euro die, zoals gezegd, plaats vond zonder dat de verstrekkendheid er van publiekelijk bekend werd. De huidige regering toont een overeenkomstige terughoudendheid door niet voor een referendum te pleiten. De verantwoordelijke politici lijken over de generaties heen bang voor een open en zakelijke meningsvorming en voeden zodoende populistische gevoelens die tot uitbarsting

komen als blijkt zoals het is: Europese samenwerking betekent een geleidelijke overdracht van nationale autonomie, of ze betekent niets meer dan voze beloften.

Wat wil de VDE?

De Europese integratie beïnvloedt het dagelijks leven van honderden miljoenen mensen. Dat proces heeft goede kanten. Het dient de vrede, stimuleert de bedrijvigheid en slecht barrières tussen burgers van verschillende staten. Het heeft echter ook zo zijn nadelen. Het dient de rijkdom, maar niet de verdeling daarvan. De sociale ongelijkheid neemt toe. Het dient de samenwerking tussen staten, maar niet de controle daarop. De democratie wordt uitgehold. Daar wil de VDE iets aan doen.

Waarom?

Democratie verbindt de idealen van vrijheid en gelijkheid en dient daarmee het algemeen belang. Democratie doet recht aan mensen die willen weten wat er om hen heen gebeurt en zich daarover willen uitspreken. Democratie voorkomt dat maatschappelijke onverschilligheid omslaat in links of rechts extremisme. De Europese Unie is geen democratie en de nationale staten zijn dat steeds minder. Dat is een aantasting van de burgerlijke waardigheid en bovendien gevaarlijk, voor zowel de Unie als de lidstaten. Democratische grondrechten zijn een groot goed, die behouden moeten worden.

Wat kan de VDE daaraan doen?

De VDE prikkelt het publieke debat door vragen te stellen, het geluid van burgers te laten horen, waarop geen antwoord komt. Over bijvoorbeeld het nut van een referendum, de mogelijkheden van een federaal Europa of een gekozen president, over de hervorming van de instituties of tweeslachtigheid in beleid, de Nederlandse koers in Europa en vele andere thema's.

Hoe dan?

De VDE denkt, praat en schrijft en herbergt een grote verscheidenheid aan meningen. Al haar leden hebben echter één ding gemeen, namelijk zorg om de democratische verworvenheden. Het **bestuur** bestaat uit louter vrijwilligers. Er worden onder meer publieke bijeenkomsten, manifestaties en vier maal per jaar een Café Europa georganiseerd met binnenlandse en buitenlandse coryfeeën.

Comité van aanbeveling

Voor de leden van het Comité van aanbeveling van de VDE klik [hier](#).

Wat kan u voor de VDE betekenen?

De VDE nodigt u uit, prikkelt u, maar wil vooral uw stem horen. Want met u hopen we Europa democratisch kracht bij te zetten! Daarom hopen we van harte dat u **lid wilt worden** van de VDE. Van leden vragen we een minimale bijdrage van € 32,50 per jaar (studenten betalen slechts € 17,50).

